

אהבה בכל מחיר: איך לאהוב כמוך מי שפצע והכאיב?

בליל הושענא רבה האחרון, היה לי מרתון שיעורים לאורך הלילה. את השיעור האחרון באחד היישובים היוקרתיים במרכז, סיימתי לפנות בוקר. בגמר השיעור ניגש אלי אדם שלא הכרתי ואמר: "תודה, בזכותך הצלתי את מקום העבודה שלי". לא זכרתי שנפגשנו אי פעם ונדהמתי.

הוא איש כספים בחברה חשובה בירושלים ובוקר אחד נכנס למשרד וגילה מייל נזעם מהמנכ"ל. נפלה טעות חמורה בדוחות הכספיים והוא כאיש המקצוע היה אמור לשים לה אליה. גילו זאת לפני שהדוחות נשלחו הלאה ואסון משמעותי נמנע, אבל המנכ"ל איבד את עשתונותיו: "מה אתה עושה במשרד?", זעם המייל, "אתה מבין איזה נזק היה יכול להיגרם אם הדוח היה נשלח הלאה?!"

"ברגע הראשון", הוא אמר לי, "בער בי לחזור ולירות אש במנכ"ל. גם הוא עבר על הדוחות והיה אמור לשים לב, אבל בדיוק בדרך למשרד שמעתי שיעור שלך על שנאת חינם והכלי המשמעותי שקיבלנו כדי לשלוט בכעס ולמנוע אותה לפני שמתפרצת ומכלה כל חלקה טובה, וזה הציל אותי. לגמתי שתי כוסות קפה, עליתי למנכ"ל, התנצלתי וביקשתי לחשוב ביחד על הפקת לקחים כדי שזה לא יקרה. בזכות השיעור ניצל מקום העבודה שלי. אם הייתי נכנס למאבק עם המנכ"ל ואפילו אם הייתי מנצח את הקרב, הייתי מפסיד את המלחמה ובשלב כזה או אחר מוצא דרכי החוצה".

הבה נפתח כלי פשוט ופרקטי שהוא משנה חיים ממש. אם לאיש הכספים הנחמד ניצלה העבודה, לכל אחד מאיתנו הוא יכול להציל את המשפחה, את השכנים ואת הקהילה.

אנו נמצאים בימי "ספירת העומר", שהתקלקלו ואיבדו את זוהרם. מצד אחד, נמצאים בתוך חודש ניסן – החודש המאיר והמזוכך, שבכל ימיו לא אומרים תחנון והוא מתחיל מסע מרומם של תיקון והארה פנימית לקראת מתן תורה. הרמב"ן מוסיף נקודה מרחיבה את הלב: כל הימים בין פסח לסוכות הם כעין "חול המועד" אחד ארוך של הכנה למתן תורה.

נשים לב להבדל מהותי בין פסח לסוכות:

1. ויקרא כג: בחמשה עשר יום לחדש הזה חג המצות לה' שבעת ימים מצות תאכלו: ביום הראשון מקרא קדש יהיה לכם כל מלאכת עבדה לא תעשו... ביום השביעי מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו. דבר אל בני ישראל לאמר בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות שבעת ימים לה': ביום הראשון מקרא קדש כל מלאכת עבדה לא תעשו... ביום השמיני מקרא קדש יהיה לכם והקרבתם אשה לה' עצרת הוא כל מלאכת עבדה לא תעשו.

בעוד שהחג השני של סוכות חל ביום השמיני, החג השני של פסח חל ביום השביעי. ההבדל מעיד על שינוי מהותי ביסוד החג: שמיני עצרת חל ביום השמיני, שכן הוא חג נוסף על שבעת ימי החג ואילו החג השני של הפסח חל בתוך שבעת ימי החג עצמם, שכן הוא רק חותם וסיום של החג הראשון.

לכן מדגישה התורה בשמיני עצרת: "עצרת היא!". לומר שהוא חג נוסף בו מבקש המלך לעצור לכבודו ולהתעכב בסעודה. ההבדל המהותי משתלשל להלכה ויוצר כמה פערים בולטים בין החגים. חז"ל סיכמו אותם בראשי תיבות "פז"ר קש"ב":

ראש השנה ד, א: שמיני עצרת רגל בפני עצמו הוא לעניין פז"ר קש"ב (פיס: הכוהנים ערכו הגרלה נפרדת על הקרבת הקרבנות של שמיני עצרת מהפיס של חג הסוכות. זמן: מברכים שוב שהחיינו בעוד שבשביעי של פסח אין מברכים. רגל: בשמיני עצרת אין יושבים בסוכה, בעוד שבשביעי של פסח חלים דיני הפסח. קרבן: קרבנו שונה מקורבנות המוסף של סוכות. שיר: הלויים אמרו שירה שונה. ברכה: ברכת קדושת היום וקידוש שונה מהברכה של סוכות ואומרים 'את שמיני עצרת החג הזה').

מה באמת ההבדל בין החגים? מדוע לא תיקנה התורה בפסח עוד חג 'עצרת' כמו בסוכות? עונה הרמב"ן נקודה מרוממת: בוודאי ישנו חג כזה: שבועות, כמו שחז"ל רגילים לקרוא לחג השבועות בשם "עצרת". שכן שבועות הוא החג **האחרון של פסח** וכל 49 הימים בתוכם הם כעין **חול המועד ארוך בין פסח לעצרת**. זה מסע תיקון ארוך ממצרים למתן תורה.

רמב"ן ויקרא כג, לו: 'עצרת היא' - עצרתי אתכם לפניי, כמלך שזימן את בניו לסעודה נוספת כיון שהגיע זמן ליפטר אמר בבקשה מכם עכבו עמי עוד יום אחד שקשה עלי פרידתכם ... וצוה [גם] בחג המצות שבעה ימים בקדושה לפניהם ... ומנה ממנו תשעה וארבעים יום וקידש יום שמיני כשמיני של חג והימים הספורים בינתיים כחולו של מועד בין הראשון והשמיני בחג - והוא יום מתן תורה שהראם בו את אשו הגדולה. ולכך קראו רבותינו חג השבועות עצרת כי הוא כיום שמיני של חג.

אלו הימים היחידים בשנה בהם **סופרים כל יום שמתקדם**, כמו חתן וכלה שסופרים ומונים באהבה את הימים להקמת ביתם. וכך הימים הללו הם ימי הכנה והיטהרות בין יציאת מצרים לקראת החתונה עם הקב"ה במתן תורה.

עד כאן ההיבט הראשון של הימים הללו. אולם לפני קרוב לאלפיים שנה חל היפוך דרמטי בתקופת השנה הזו. ימי העומר הפכו להיות תקופת האבל הארוכה בשנה. אף שעומדים בתוך חודש ניסן, לא מתחננים, לא מסתפרים ולא שומעים מוזיקה. זאת כמות צער על מותם הטראגי של תלמידי רבי עקיבא במגיפה קטלנית שעברה כרוח סערה וחיסלה 24,000 תלמידים בתוך 33 ימים. אחרי השנתיים הנוראות שעברנו, אנו מבינים היטב במה מדובר: 24,000 מתים בתוך 33 ימים הם 700 מתים ביום, מה שראינו בברזיל והודו, באיטליה וספרד, בימים הקשים ביותר של המגפה.

ומה שמדהים יותר הוא סיבת המוות שלהם: **יבמות סב, ב: שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לרבי עקיבא מגבת עד אנטיפרס וכולן מתו בפרק אחד ... מפני שלא נהגו כבוד זה בזה.**

וכיון שכך, אלו ימים בהם נתבע לחפש כלים לעצור את הריב ולפתח יחסים מפתיעים עם היריב...

ב. נבחן את הדברים באמצעות תמיהת ענק שמטרידה אלפי שנים את גדולי ישראל. בארץ ישראל קוראים השבוע את פרשת "קדושים" ובמרכזה עומד הציווי "ואהבת לרעך כמוך". כאן עולה תהייה ידועה ומתבקשת ובדורנו העלה אותה בשפתו אחד מבכירי 'מדעני הנפש'.

זיגמונד פרויד השפיע רבות על הכרת הנפש האנושית. העובדה שאנו מדברים היום 'שפת נפש' ומודעים לסערה שמתרחשת מתחת העור והעצמות שלנו – נזקפת במידה רבה לזכות פרויד. באחד מכתביו (תרבות בלא נחת) הוא עוסק בקשר בין התרבות הדתית והנפש וחוקר את התאמת הרעיונות הדתיים למבנה הנפשי האנושי. אחת התהיות הגדולות שלו מופנית כלפי מצוות "ואהבת לרעך כמוך".

ראשית, הוא תוהה, מה פתאום לפזר את האהבה לכל דורש, זר ולא מוכר? מה קושר ביני ובין הזולת שאני אמור להעניק לו את הגדולה במידות, זו שמטילה חובות עצומים ולהקריב קורבנות כדי למלאן?

"אהבה" היא לא מושג מסחרי. בספר העיקרים מובא כי המילה "אהבה" היא בגימטריה "אחד" (13). משום שאהבה היא היכולת הלא טבעית להפוך שתי נשמות לאחת. למרות שאנו יצורים אגואיסטים בעצם מהותנו, הקב"ה נתן לנו כוח בלתי רגיל להתעלות מעל עצמנו ולרקום אחדות עם זולת. כמו הורים שאינם ישנים בלילה בגלל בכי של ילד. אין זה הכאב **שלו**, אלא הכאב **שלהם**¹.

יתירה מכך, תוהה פרויד: הרי לא כל זולת ראו לאהבה? לפעמים אדם אחד הופך להיות מושא להתעללות מצד רעהו, הוא נעשה אובייקט באמצעותו מפגין הזולת את כוחו ותוקפנותו. לעיתים אני

¹ הצדיק רבי משה לייב מסאסוב היה אחד הדמויות הבולטות בתקופת ראשית החסידות. פעם אמר כי למד משני גויים שיכורים מהי "אהבה". הוא נכנס לבית מרזח וראה שני איכרים שתויים נופלים זה על זה. אחד מלמל: "איוואן, אתה אוהב אותי?" – "בוודאי שאני אוהב אותך". "איוואן, אתה באמת אוהב אותי?" – "בוודאי שאני באמת אוהב אותך". "אז תגיד לי מה כואב לי, מה שורף לי בתוך הלב". "איך אדע מה כואב לך, זה הכאב שלך", התגונן החבר. – "אז אינך אוהב אותי. אם היית אוהב אותי כמו שאתה אוהב את עצמך, היית מרגיש מה בוער בי"...

פוגש אדם אחר, "שאינן הוא רוחש לי שמץ אהבה, אינו מגלה שמץ התחשבות בי. כשהדבר מסב לו תועלת, אין הוא מהסס להזיק לי, ואין הוא צריך אפילו להפיק תועלת מכך. כאשר יש בידו לספק אחר מתאוותיו, אין קל בעיניו מאשר ללעוג לי, לעלוב בי, להשמיץ אותי, להראות באמצעותי את כוחו". וכיצד אפשר להפגין את הגדולה במידות – אהבה – כלפי כזה?

הן תמיהתו הבסיסית של פרויד היא גדולה, ובוודאי תמיהתו האחרונה היא עצומה שבעתיים, משום שלמרבית הפלא, זאת בדיוק מצוות התורה!

2. ויקרא יט: לא תשנא את אחיך בלבבך, הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא: לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך.

הפסוקים מדברים באדם שאמור להיות **שנוא**, מי שהרגש הטבעי כלפיו הוא תיעוב בלב, עד כדי רצון לנקמה ונטירה. ועל כך מצווה התורה: א. "הוכח תוכיח את עמיתך" ותפרוק באוזניו את מה שמעיק עליך וכך לא תגיעו לידי שנאה. ב. "ואהבת לרעך כמוך" וכך בוודאי לא תבוא לנקמה ונטירה.

[חידוד יפה: התורה בוחרת כאן במילה "רעך" ולא כמו במקומות אחרים 'אחיך', 'בן עמך', וכיוצא בזה. המילה "רעך" יכולה להתפרש גם מלשון "רעך", כלומר, מי שהרע לך וגמלך רעה, ועליו גופא נאמר: "ואהבת לרעך כמוך"!].

והתמיהה מתבקשת: מה פתאום לאהוב אדם כזה? ובעיקר: איך ניתן לצוות לאהוב אדם כזה במידה רבה "כמוך", כמו שהנך אוהב את עצמך, אשתך וילדיך?

אכן, גדולי ישראל קדמו לפרויד והעלו תמיהות רבות על הפסוק. בעצם אפשר להתמקד בשאלה על כל אחת ממילות הפסוק: ראשית, המילה "ואהבת": כיצד אפשר **לצוות לאהוב**? האם אפשר לאלץ אותי לאהוב 'ביצת עין', 'דג מלוח' או 'כבד צלוי'? אפשר להכריח אותי **לאכול** ביצת עין, אך אי אפשר לצוות עלי **ליהנות** מזה. אהבה היא רגש ספונטאני שפורץ מתוך הלב.

תוספת ברכה (הרב ברוך אפשטיין, מחבר תורה תמימה) דברים ו,ה: אהבה היא רגש הלב ורגש הלב לא יקבל צווי, כי הרגש איך שהוא כן - ולא ייכנע לכל צווי.

שנית, המילה "לרעך", שכוללת גם רשע גמור. בעוד שבפסוק שלפניו נאמר "לא תשנא את אחיך בלבבך", כאן נאמרה מילה **מרחיבה**: "לרעך", ובכך באה התורה לכלול **כל יהודי ואפילו רשע שביצע פשעים חמורים**. כך לומדים חז"ל במסכת סנהדרין, שאפילו פושע שהתחייב מיתה בבית דין, "ברור לו מיתה יפה". צריך להורגו בצורה מכובדת. וכל שכן וקל וחומר שצריך לאהוב את השכן בבית הכנסת (שלא ביצע פשעים, אך) העליב אותך וגרם לך כאב.

והשאלה השלישית והחמורה מכולן: **"כמוך"**! – הוי אומר שאדם אמור לאהוב כל יהודי כמו שאוהב את עצמו ואת הילדים שלו. וזה נראה לכאורה כמו דבר בלתי אפשרי לחלוטין.²

רמב"ן: 'ואהבת לרעך כמוך' – הפלגה! [לשון הרחבה וגוזמה], כי לא יקבל לב האדם שיאהב את חברו כאהבתו את נפשו. ועוד שכבר בא רבי עקיבא ולימד: חי"ך קודמין לחי"י חברך.

בפרטיות מעלה הרמב"ן שתי תמיהות: ראשית, מההיבט הנפשי והמעשי: **לא יתכן** לעורר כלפי זר את הגדולה במידות, שתובעת מהאדם להקריב את עצמו למען אהבתו. שנית, מההיבט ההלכתי: הרי אותו רבי עקיבא שאמר "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", הוא זה שפוסק בנוגע לשניים שהיו מהלכים בדרך ורק אחד הביא קיתון מים ואם ישתו שניהם ימותו, **"חי"ך קודמים"** וישתה האחד ללא התחשבות בחי"י חברו. ואם כן ברור שאין אדם חייב לאהוב חברו כמוהו? (ראו הרחבה בהערה³).

² שני ידידים בלב ונפש היו מגיעים מדי בוקר לבית המרזח ומזמינים שתי כוסיות וודקה. פעם הגיע רק אחד וסיפר כי חברו מת, אך הוא רוצה להמשיך להזמין שתי כוסות כמו קודם והוא ישתה גם בשביל חבר שלו. אחרי שנתיים הוא נכנס לבית המרזח ואומר שמהיום הוא רוצה רק כוס אחת. "מה קרה לחבר שלך", התפלא המלצר. "אה, הרופא אסר עלי לשתות וודקה בגלל מצב הכבד שלי. אז מהיום אשתה רק בשביל החבר שלי"...

³ מכוח דברי רבי עקיבא נפסק כי אדם אינו חייב אפילו להכניס עצמו לספק סכנה בכדי להציל חברו. למשל, לפני כמה שנים היה מקרה של שייטת בשם יסמין פיינגולד שהתהפכה עם הקי"אק וטבעה במי הירקון. אנשים

אכן לאורך הדורות, נטו גדולי ישראל לעמעם את ההיבט הרגשי של המילים העוצמתיות "ואהבת ... כמוך" ולהדגיש את ההיבט המעשי שלהן. ההלכה אינה מתעסקת עם הולדת רגש אהבה, אלא קריאה לנורמה מעשית הנובעת מרגש אהבה.

רבי יצחק בן יהודה הלוי, מגדולי הראשונים ובעלי התוספות, מוצא זאת בעצם לשון התורה:

קיצור פענח רזא: וקשה איך אפשר שיאהב את רעהו כגופו? ויש לומר 'רעך' לא כתיב כאן, אלא 'לרעך', כלומר השייך לרעך, דהיינו שיהא ממונו חביב עליך ולהצילו כשלך.

הראשון לעשות זאת היה הלל, שאמר לאותו גר: "מה דסני עלך – לחברך לא תעביד". כלומר, הלל צמצם את דרישת האהבה ללא להפגין שנאה, ובזה גופא הדגיש את ההיבט המעשי: "מה ששנוא עליך – אל תעשה לחברך". כלומר, לא ללכלך את חדר המדרגות כמו ששנוא עליך ולא לרכל על הזולת כמו שאינך סובל שמרכלים עליך.

הרמב"ם ממשיך ומניח את הדגש על התנהגויות של אהבה:

רמבם אבל יד, א: מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים ולהוציא המת ולהכניס הכלה וללוות האורחים ולהתעסק בכל צרכי הקבורה לשאת על הכתף וליילך לפניו ולספוד ולחפור ולקבור וכן לשמח הכלה והחתן ולסעודם בכל צרכיהם ... אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל 'ואהבת לרעך כמוך': כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים - עשה אתה אותן לאחריך.

הרמב"ן עצמו הולך רחוק עם הביטוי "כמוך" ואומר: תרחיב את הלב ותפרגן לזולת את מה שאתה מפרגן לעצמך. תפסיק לראות בו מתחרה ותאחל לו את מה שמגיע לך. הדוגמה המרשימה ביותר בתנ"ך היא "אהבת דוד ויהונתן". אחרי שנעקרה המלוכה משאול, שאול החל לרדוף את דוד בכל כוחו. הוא ידע שדוד יהיה זה שיירש אותו ולא יהונתן ולכן התאמץ להסיט את דוד מהדרך. דוד הרגיש בשנאת המלך אליו וביקש מיהונתן לבחון עד כמה אביו זועם עליו. הגיע ראש חודש ודוד עזב את בית שאול ללכת לבית אביו לאכול לחם. משפחת שאול ישבה בסעודה והמלך שאל "מדוע לא בא בן ישי גם תמול גם שלשום אל הלחם?" יהונתן ענה ברוע כי דוד הלך לבית אביו לזבוח זבח. שאול התרגז והחל לצעוק כיצד יהונתן מגן על דוד? הרי אתם מתחרים על אותה משרה ואם דוד יחיה ויבחר למלך ישראל, יהונתן יהיה זה שייפול ממדרגתו למדרגת אחרון העם? אך יהונתן סירב להתרשם והמשיך להגן על דוד בנאמנות.

לכן כשהמשנה באבות חפצה לתאר אהבה מושלמת, שאינה תלויה בדבר, אומרת: "זאת אהבת דוד ויהונתן". שכן יהונתן עקר את מידת הקנאה ופרגן לדוד את מה שהגיע לו עצמו. בעיני הרמב"ן, זאת המעלה הגבוהה שיכול אדם להגיע אליה: להיות שווה ערך עם חברו. בדרך הטבע אדם אוהב את חברו אך מבקש להיות מעט מעליו! אנחנו חיים בעולם עקום בו אדם מודד את עצמו לפי הישגים של זולתו, ולכן כל אדם רוצה להיות יותר מאחרים כדי להיות שווה משהו. כדי להצדיק את קיומו. ולכן עם כל הפרגון לאחרים, אנו מבקשים להישאר יותר מהם. להיות יותר מיוחדים מהזולת.

עברו על שפת הנחל הלוך וחזור ולא קפצו פנימה להציל אותה. אחרי דקות ארוכות עבר אדם לא צעיר בשם "אבי טויבין", קפץ פנימה ומשה אותה מחוסרת הכרה. אחרי שיקום ארוך היא איכשהו חזרה לחייה. וכאן עולה השאלה האם ישנה חובה הלכתית לקפוץ פנימה בהתחשב בכך שמי הירקון היו מזוהמים במידה חמורה והכניסה אליהם הייתה סכנה ממשית?

לפי ההלכה העקרונית, אין חובה כזו. הרמב"ם והשולחן ערוך כותבים שחייב להציל חברו מסכנה מדכתיב "לא תעמוד על דם רעך", אבל לא הוסיפו שצריך להיכנס לספק סכנה. אדמו"ר הזקן כותב יותר בחריפות שאין להיכנס לספק סכנה (סימן שכט): "הרואה ספינה שיש בה ישראל המטורפת בים ... מצוה על כל אדם לחלל עליהם שבת כדי להצילם. ואפילו הוא ספק אם יציל. ומכל מקום אם יש סכנה, אין לו לסכן עצמו כדי להציל חברו ... ואף שרואה במיתת חברו ואע"פ שהוא ספק וחברו ודאי, מכל מקום הרי נאמר 'וחי בהם'". והיסוד לכך הוא דברי רבי עקיבא הנ"ל.

ראיתי פעם ראייה עצומה לשיטת רבינו (במשך חכמה): כשמשנה רבינו היה במדין, הקב"ה אמר שישב למצרים "כי מתו האנשים המבקשים את נפשך". משמע שאילו היה מבוקש על אשמת רצח, היה אסור לו לשוב לשם. והגע בדעתך: משה היה אמור להציל את כלל ישראל מגזירות פרעה ובכל זאת אסור היה לו לסכן חייו לשם כך. [עם זאת, להזכיר את המסירות נפש של האדמו"ר הרי"צ והחסידים בימי השלטון הקומוניסטי (כמו שנכנס לבנין משרד הפנים הרוסי כדי להחתיים את הטפסים שם ואכמ"ל). וראו לקו"ש חכ"ח עמוד 152-153, שכשאדם הולך באופן של מסירות נפש וביטול שלמעלה מטעם ודעת – מותר גם להיכנס לספק סכנה].

[בעבר, הסברנו כי ישנה כבר דוגמה קודמת לכך: אהבת מנשה לאפרים שוויתר ופרגן לו את הקדמתו בברכת יעקב, ולאידך, צניעות אפרים שלא התגאה על אחיו. זאת הסיבה שמברכים הבנים להיות "כאפרים וכמנשה", שכן אלו שני האחים הראשונים שמדדו את עצמם בצורה עצמית ולא ביחס לגדולת הזולת].

וזאת מצוות "ואהבת": לתקן את המידות באופן כזה **שלא נראה בזולת מתחרה**. לאחל לו כל טוב, את מה שאנו מאחלים לעצמנו ואם הקב"ה נתן לו – **נפרגן לו** ונשמח אתו. בהערה הובא סיפור יפה⁴.

רמב"ן: שיאהב חברו בכל ענין כאשר יאהב את נפשו בכל הטוב ... כי פעמים שיאהב אדם את רעהו ... ויחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה – אבל לא שישווה אליו, אלא שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה. ולכן יצווה הכתוב שלא תהיה פחיתות הקנאה הזאת בלב, אלא יאהב ברבות הטובה לחברו כאשר אדם עושה לנפשו ... ועל כן אמר ביהונתן 'כי אהבת נפשו אהבו', בעבור שהסיר מדת הקנאה מלבו ואמר (שם כג, יז): 'ואתה תמלוך על ישראל וגו'.

עד כאן פירושים מצמצמים יחסית לתביעה "ואהבת". אך עדיין נותרו שתי בעיות: א. כיצד זוכים להגיע למדרגה בה השני אינו מתחרה? ב. והוא העיקר: סוף-סוף אין זה הפירוש הפשוט של התביעה "ואהבת!", כפי שהיא ההיפך מהנאמר לפנינו: "לא תשנא בלבבך", שפירושה שנאת ריחוק כפשוטה בלב. ולאידך אהבה היא **חיבור ולכידות עם הזולת**. והשאלה היא: כיצד? מה קושר בינינו?

אכן גישה כזו אפשרית רק באמצעות המבט הפנימי של חלק הסוד שבתורה. אנו רוצים להביא שני היבטים נפלאים לציווי "ואהבת". הראשון, מהסבא, רבינו הזקן. והשני, מנכדו, בעל הצמח צדק.

ג. פרויד צודק - כמעט. במבט טבעי, שום דבר לא קושר אותי לאדם אחר וכל שכן אם הוא הזיק והכאיב לי. אבל פרויד צודק רק באופן חלקי, כי אנחנו לא רק גוף ואפילו לא רק נפש שאותה הכיר פרויד היטב. לצד הנפש הטבעית פועמת בנו נפש אלוקית, שהיא חלק אלוקה ממעל. חלקיק מהבורא יתברך ומצד הניצוץ כולנו אחד. רקמת חיים אחת, השתקפות של חיוניות אלוקית כוללת.

נסו להכניס למעלית בחור חרדי ממאה שערים, גבר קיבוצניק ונער גבעות לא מתפשר. על פניו יש מרחק קוטבי ביניהם. עכשיו נניח שהמעלית נתקעת ושלושתם נותרים תקועים שם. אחרי עשר דקות ביחד, איזה הבדלים יישארו ביניהם? הפאניקה והחרדה מסלקים את כל המחיצות והלבושים ונותרת רק הנפש האחת: זו שרוצה לחיות בארץ ישראל בשלום ובאהבה.

הנה סיפור מרטיט: הרב שלמה קונין, השליח הראשי של חב"ד בקליפורניה, מספר: בהיותו בן 18, תלמיד בישיבת חב"ד בניו יורק עברתי בערב פסח לקבל פיסת מצה מהרבי. הרבי אמר: "כשאתה נוסע לברונקס לחגוג ליל הסדר עם הורייך, אודה אם תעביר מצה למשפחה המתגוררת שם. במזכירות ימסרו לך את הכתובת. חשתי שמחה על הזכות שנפלה בחלקי, אבל אחרי שקיבלתי את הכתובת הבנתי שזה לא עומד להיות פשוט. הוריי גרו בסמוך ל"יאנקי סטדיום" – אצטדיון הבייסבול הממוקם במערב ברונקס ואילו הכתובת שניתנה לי הייתה בקצהו השני של גן החיות, במזרח הרובע, שבשנת תשי"ח היה אזור מוכה פשע ומסוכן לצעידה בשעות הלילה. התקשרתי לאמי ואמרת שהרבי שלח אותי למשימה ואם לא אגיע הביתה בזמן - תתחילו את הסדר בלעדיו."

⁴ רבי אברהם אבן עזרא היה כידוע עני מרוד. פעם רצה אחד מידידיו לעזור לו. הוא פיזר שטרות כסף על הגשר אותו היה חוצה האבן עזרא בדרכו לבית הכנסת, ולפי ההלכה, מי שמצא שטרות מפוזרים רחוקים בלא סדר, אינו צריך להשיבם. לכן האבן עזרא ייקח את הכסף לעצמו ויתחיל לנשום. הידיד פיזר את הכסף והמתין לראות מה יקרה. האבן עזרא יצא מהבית, התקרב אל הגשר והנה כשהגיע אליו, עצם את עיניו וחצה אותו בלי לראות דבר. הוא פספס את השטרות.

הידיד רץ אחריו וסיפר לו מה אירע. אמר האבן עזרא כי בדיוק נכנס בראשו לבדוק האם הוא יכול ללכת את הדרך מביתו לבית הכנסת בעיניים עצומות? וכך לא ראה את הכסף. המשיך האבן עזרא ואמר כי הוא למד מכך, שלכל אדם נקבע בשמים מהו צריך לקבל ומה שלא שייך לו – לא יוכל לקבל. מכאן מובן לענייננו כי אין שום סיבה לא לפרגן לאחרים. את מה שהחבר הרוויח ביושר – איש לא ייקח ממנו ומה שלא שייך לו הוא לכתחילה לא יקבל. כך שאין טעם לשלול ממנו את ההישג שלו.

ירדתי מהרכבת וביקשתי הוראות כיצד להגיע לכתובת שחיפשתי. נאמר לי שמדובר בפרויקט מגורים המיועד לעיוורים. הבנתי שיש סיבה מיוחדת לכך שנשלחתי לכאן. נקשתי בדלת והרחתי ריחות בישול שאי אפשר היה לטעות בהן: קותלי חזיר. על השולחן היה מונח כיכר לחם וברור היה שלא מדובר על משפחה שסילקה את החמץ מהבית. הצגתי את עצמי בפני הגבר המקועקע שפתח את הדלת והצעתי לשבת מעט ולדבר על מאורעות הלילה. האיש קרא לאשתו שהייתה בהיריון מתקדם ולשתי בנות קטנות שהיו עיוורות לחלוטין. פינינו את השולחן והתחלנו את סדר פסח. העמדנו כוסות מים במקום יין וסיפרתי שבילילה הזה ה' גאל אותנו כשם שגאל את אבותינו. הוא מניח לכל אחד מאיתנו את הכוחות להתמודד עם האתגרים שלו. נראה היה שהבעל והאישה נאחזים בכל מילה.

השעה הייתה מאוחרת ובכל זאת ביקשתי לדעת כיצד הכירו את הרבי. "אני מעבד עורות במשחטה מקומית", השיב האיש, "ותפקידי לפשוט את עורות הבהמות לאחר השחיטה. בעבודה פגשתי משגיח כשרות, חסיד חב"ד, ושיתפתי אותו בעובדה שיש לי שתי ילדות עיוורות מלידה, וכי אשתי נכנסה שוב להיריון. הרופאים הודיעו שלילד יש סיכוי גבוה להיולד עיוור והמליצו לבצע הפלה. לא ידעתי מה לעשות. מצד אחד לא נוכל לעמוד בגידול עוד ילד עיוור. מצד שני, מה אם הילד יהיה מסוגל לראות? האם נגרום למותו של תינוק בריא?". החסיד הציע שאכתוב לרבי. "לא היה לי מושג מזה רבי, אבל אנו יהודים והרגשנו בנוח לפנות לרב. תשובת הרבי הייתה: "לא לבצע הפלה ואני מברך שהילד יוכל לראות ושתזכו לרוות רוב נחת ממנו ומכל ילדיכם, גם אלה שלא זכו במתנת כוח הראייה".

הרבי לא שכח את הזוג הבודד ודאג להם לליל סדר שמח. בדמעות נפרדו ממני ולא ידעו להודות על מילות התקווה ששמעו בלילה הזה. צעדתי דרך השכונות מוכות הפשע והגעתי לבית הוריי בסביבות ארבע לפנות בוקר. לסיפור היה סוף טוב: נולד בן בריא עם ראייה תקינה והחב"דניק מהמשחטה ארגן עבורו ברית מילה. שנים אחר כך נודע לי שאותו ילד הפך לשומר מצוות וכך גם אחיותיו.

מצוות "ואהבת לרעך כמוך" היא התביעה לפתח רגישות אל החלק הגבוה שבנו. כל עוד נתמקד בהישגים גופניים וחומריים, לא נוכל להתאחד עם אחרים, אבל ברגע שנפתח מבט על החלקיק האלוקי שבכל אחד מאיתנו – נחוש ונרגיש כי כולנו אחד ממש⁵.

למה הדבר דומה? נשים לב ששני עצמים אינם יכולים להגיע לידי התאחדות גמורה. ככל שאדם יחבק את הילד שלו, הילד יישאר דבר נפרד. ככל שננסה לחבר בין שני חפצים שונים, הם יישארו נפרדים. אך יש גם חריגים: אם נחבר שתי להבות של אש – הם יהפכו להיות שלהבת אחת ממש. ואף שלכל להבה יש מציאות משלה, גוון משלה והילה משלה, אך זה לא מונע ממנה להיכלל עם להבה אחרת. באש יש פחות חומר, פחות גשמיות ויותר רוחניות וברמות הללו הכול אחד. אין פער בין זה למשנהו⁶.

והאמת היא, כפי שמאריך רבינו הזקן בחלק השני של פרק לב בתניא, כי החלקיק המאחד אינו קיים רק אצל צדיקים, אלא גם אצל רשעים. בכל אדם מקננת נשמה קדושה, ולכן לצד השנאה והענישה לאדם שחטא, עדיין חייבת להיות אהבה כלפי החלק האלוקי שבתוכו, שסובל ומתענה תחת החטא. בהערה הובא סיפור נפלא⁷.

⁵ בכך מבאר רבינו שם את התמיהה המפורסמת: כיצד אמר הלל שמצווה זו היא כל התורה על רגל אחת והרי אינה רק כלל גדול למצוות שבין אדם לחברו? וכי הלל החניף לגוי ואמר דבר שאינו אמת כדי למצוא חן בפניו?! אלא שבאמת מצווה זו היא התמצית והשער לכל מצוות התורה, כי קיום מצווה זו הוא התכלית והקצה הכי רחוק של העדפת הנפש על הגוף, ומכאן שער לכל מצוות התורה.

חסידים אומרים: "ואהבת לרעך כמוך" הוא המבחן המהדהד ל"ואהבת את ה' אלוקיך". כי מי שאוהב את הקב"ה יאהב את הילדים של הקב"ה, ובוודאי יאהב את מצוות ה' שהן רצונו יתברך.
⁶ כאשר הצבא הישראלי שקע והסתבר במלחמת יום הכיפורים, ניסתה ראש הממשלה, גולדה מאיר, להשפיע על הנרי קיסינג'ר, שר החוץ האמריקאי, להציב את ישראל בראש סדר העדיפויות שלו. הוא כתב לה בתגובה: "אני מבקש ליידע אותך כי אני בראש ובראשונה אזרח אמריקאי; שנית, אני שר החוץ של ארה"ב; ושלישית, יהודי".

גולדה השיבה: "בישראל אנחנו קוראים מימין לשמאל".

⁷ פעם הגיע יהודי לעיירה החסידית "נעוועל" ברוסיה הלבנה. הוא נכנס לבית הכנסת וחש אווירת התעלות. כאן ישב חסיד והעמיק בלימוד, שם ישב חסיד והתפלל בכוונה, ובמיוחד צדו את עיניו שני חסידים שלמדו ביחד חסידות. הם שוחחו ושיתפו זה את זה והפגינו הרמוניה מושלמת. לאחר התפילה הוא יצא לשוק לקנות אוכל ונדהם למראה עיניו. אותם שני חסידים שלמדו יחד כמו תאומים, עמדו זה מול זה וניהלו תחרות עזה. שניהם עסקו באותו תחום, ממכר דגים נניח, וכדרכו של שוק, התנהלה

3. תניא פרק לב: זו דרך ישרה וקלה לבא לידי קיום מצות ואהבת לרעך כמוך לכל נפש מישראל למגדול ועד קטן, כי מאחר שגופו נמאס ומתועב אצלו והנפש והרוח מי יודע גדולתן ומעלתן בשרשן ומקורן באלוקים חיים, בשגם שכולן מתאימות ואב אחד לכולנה - ולכן נקראו כל ישראל אחים ממש מצד שורש נפשם בה' אחד רק שהגופים מחולקים. ולכן העושים גופם עיקר ונפשם טפלה אי אפשר להיות אהבה ואחוה אמתית ביניהם אלא התלויה בדבר לבדה.

עד כאן דברי רבינו בתניא, ועדיין יכול אדם לטעון כי קשה לו לתפוש זאת ביחס לאדם שפגע והכאיב לו. כאן עלינו להיכנס לנקודה נפלאה שמוסיף נכדו, הצמח צדק, ומאפשרת להנגיש את תפישת "ואהבת כמוך" לכל נפש מישראל.

המילים "ואהבת ... כמוך" הן עצה עניקית. הן מורות את הדרך איך להגיע לאהבה. אין בהן רק ציווי על כמות האהבה, אלא שיעור מאלף על הדרך והמסלול להתגבר על הקשיים להשגתה.

כל אדם התברך בתכונה נהדרת של נרקיסיזם, אהבה עצמית. מדובר במטהר ריח רב עוצמה שמנקה כל פגם ומכשיר כל שרץ. כך אמר שלמה המלך בספר משלי: "על כל פשעים תכסה אהבה". הנרקיסיזם פועל בשלושה שלבים: א. שגאה עצמית. ב. טיהור השגאה באמצעות לימוד זכות. ג. היפוך מושלם מתוקף לקורבן.

נניח שאני חוזר הביתה בסוף יום מרוקן מרעב. המחשבה היחידה על הצלחת עם העוף והאורז שמחכה על השולחן. אבל אשתי הייתה עייפה ולא בישלה, ומה שגרוע יותר, זה יום רביעי בשבוע, בו נגמר הקניות מהשבוע הקודם ולא ערכו קניות לשבת הבאה. אין עגבניה וביצה קשה במקרר. העיניים שלי יוצאות מרעב. הבהמיות מתגברת ואני מתפרץ על הקורבן הכי זמין, על אשתי המסכנה.

חולפות כמה דקות והלב מתחיל להתייטר: למה זה הגיע לה? היא הייתה כל היום לבד, בנוסף לכל המשימות שלה ניהלה את הבית, ומדוע הייתה צריכה לספוג את המטח המרושע? אני מתמלא שגאה עצמית. איזה טיפוס גם ואנוכי אני? ככה זה נמשך שתי דקות, אבל אז מתעורר השלב השני בנרקיסיזם ומפזר מטהר אוויר וריח. אני מתמלא במצוות לימוד זכות ומנקה את הסירחון שהותרתי. "אחרי הכול, עבדתי קשה כל היום, הקדשתי אנרגיות אדירות לפרנסת המשפחה ומותר היה לי לצפות להבנה והתחשבות. בכל מקרה, איש לא היה מגיב אחרת ממני".

אחרי מתז הטיהור, מגיע השלב השלישי: אני הופך בעיני עצמי מתוקף לקורבן ומתמלא חוסר הבנה כלפי אשתי: כיצד היא נפגעת בכלל? וכי אינה מבינה את מה שעברתי היום?!

זאת בדיוק מצוות התורה: "ואהבת ... כמוך", תעמיד את הזולת במקומך ותשפוט אותו באותה דרך שהנך שופט את עצמך. כשהזולת פוגע בך – תעצור ותפעיל את 'מבחן העצמי': תחשוב אילו אני הייתי עומד בכיסא הפוגע – כיצד הייתי רוצה שיפרשו את הסיטואציה? ואז פתאום תעלה גישה סלחנית ומסנגרת. אה, הוא בסך הכול היה עייף, טרוד, עצבני. זה לא משקף אותו, זה לא מה שהוא.

כשמדובר בי, אני מפרש את ההתנהגות כתוצר של סיטואציה רגעית ולא של אופי ואישיות. כשזה נוגע לעצמי – אני אומר רק רציתי להגן על עצמי ולא לפגוע. אבל כשזה נוגע לזולת – כולנו מתהפכים להיות גדולי הדקדקנים ורואי השחורות. וזאת הדרישה ואהבת לרעך כמוך: אל תהפוך את הכישלונות שלו ליותר גדולים משלך.

ביניהם תחרות עזה. זה מוריד את המחיר והוא צועק מנגד והם כמעט הגיעו למאבק פיזי על הלקוחות. הוא אמר לעצמו בביטול: "חסידי, חסידי, עד הכסף".

בערב הוא נכנס לבית הכנסת להתפלל מנחה ולא היה יכול לשאת את מה שראו עיניו. שני החסידים – המתחרים, ישבו שוב זה מול זה ולמדו יחד בהתלהבות, משל לא היה השוק אלא חלום. הוא ניגש ושאל בתדהמה: הרי לפני שעתיים התקוטטתם בקולניות וכיצד אתם מתעלים כעת יחד? השיב החסיד בחיוך: "שם בשוק, זה לא אנחנו התקוטטנו, זה רק הרובלים שלנו התקוטטו..."

הדברים בולטים מאוד בלשונו של הלל הזקן: הלל דיבר בלשון שלילית ולא חיובית, "מה דסני עלך", כלומר, מה ששנוא עליך – והכוונה היא העובדה ששופטים אותך לפי החולשות שלך, בהתאם לכישלונות הרגעיים שלך, הגישה המחמירה שהופכת את הסיטואציה של הכישלון לחזות הכול – את זה אל תעשה לחברך. אל תיפול כלפיו באותו בור.

דרך מצוותיך, מצוות אהבת ישראל: כמו שאין אדם רואה חוב לעצמו, דהיינו שאין הפירוש שאינו יודע כלל חובותיו, אדרבה יוכל לראות ולהבין היטב עומק פחיתותו... אבל אין החוב תופס מקום אצלו כלל להתפעל מזה וכאילו אינו רואה אותו כלל, מפני האהבה הגדולה אשר הוא אוהב את עצמו... וכך 'לחברך לא תעביד' – שלא תראה חובותיו ופשעיו.

לסיום, הנה וארט נהדר שיחבר אותנו לימי הספירה: הגמרא במסכת שבת (קקז) מספרת סיפור מרגש, כמעט על-אנושי: מעשה בפועל עני שהלך לעבוד אצל עשיר בגליל. קיבל הפועל מיטה ואוכל, ואילו את המשכורת היה אמור לגבות בסוף התקופה. הוא עבד שלוש שנים רצופות ובערב יום הכיפורים החליט לשוב הביתה לעשות את החגים עם משפחתו. הוא ניגש לעשיר וביקש שכר על התקופה, אבל לתדהמתו ענה העשיר שאין לו לשלם. "מצטער, באת בזמן לא טוב ואין לי לתת".

הפועל נדהם: שלוש שנים חי רחוק מהבית, 36 חודשים הילדים שלו חיים בלי אבא, הולכים לבד לבית הכנסת ויושבים בבדידות בשולחן שבת. הכל בשביל החלומות שאבא יחזור עם כיסים מלאים, והאם הוא הולך לשוב עלוב ואביון כמו שיצא לפני שלוש שנים?! ומה זאת אומרת "אין לי לתת"? הרי העשיר גר באחווה רחבת ממדים ששזה מיליונים? הוא אמר לעשיר: "אולי יש לך נכסים לתת לי? אולי קרקע? אולי כרים וכסתות? אקח כל דבר והעיקר לא לשוב הביתה אומלל בידיים ריקות". העשיר התעקש שאין לו כלום לתת. הפועל שב הביתה בבושה כמו שיצא לפני שלוש שנים.

אחרי החג הופיע העשיר בבית הפועל עם שלוש עגלות מלאות סחורה, תשלום כל משכורתו. ואז שאל את הפועל: "מה חשבת כשהתחמקתי מלשלם? כשאמרתי שאין לי כלום בעוד אני גר באחווה ענקית?". "לימדתי עליך זכות", אמר הפועל, "חשבתי שאולי הקדשת את כל נכסיך לבית המקדש ולכן כלום לא שייך לך". חיבק אותו העשיר ואמר: "אני נשבע שכך היה, כעסתי על הבן שלי וקיבלתי החלטה שאינני רוצה להוריש לו כלום. ולכן נדרתי הכל לבית המקדש. ואתה - כשם שדנת אותי לזכות כך הקב"ה ידון אותך לזכות".

מי היה הפועל? ב"שאלתות דרב אחאי גאון" מובא כי היה זה עקיבא!, עוד לפני שהפך להיות רבי עקיבא. וכאן שמעתי רעיון יפה: מדוע מטשטשת הגמרא את שמו? מדוע אינה כותבת את שם הפועל וכך נרויח עוד חלק פאזל לסיפור הביוגרפיה של גדול החכמים?

אלא הגמרא רוצה ללמד כי ההנהגה הזו שייכת **לכל אדם**. לא רק לאדם גדול כרבי עקיבא, אלא מחייב את כולנו מטעם "ואהבת לרעך כמוך". כשם שהיית רוצה שידונו אותך לזכות ויבינו את הקונפליקטים שמלווים את חייך, כך תתאמץ לראות את חיו של הזולת ולהמעט בערך כישלונותיו.

כתיבת הדרשות והשיעורים והפצתם באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי הרבי ברחבי תבל
ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולעילוי נשמת מרת
שיינא בעשא בתיה בת יוסף דב